

Diskuse

Téma: K problémům učitelské profese a učitelského vzdělávání

Diskusní rubrika je v tomto čísle Pedagogické orientace věnována problémům učitelské profese a učitelského vzdělávání. V rubrice jsou zařazeny dva příspěvky. V prvním z nich se Josef Maňák zapojuje do veřejné diskuse nad návrhem Profesního standardu kvality učitele. Připomíná, že ačkoliv se jedná o iniciativu, kterou je nutné plně podpořit, oblasti navrhovaného standardu zcela nepokrývají rozsah a náplň učitelské profese. Chybí podrobnější rozpracování oblastí afektivních, etických, sociálních a jiných, jež jsou sice obtížně měřitelné, nicméně z hlediska naplňování edukačního poslání hrají poměrně významnou roli. Druhý příspěvek Soni Kotátkové je zamyšlením nad odlišným pojetím multikulturní a interkulturní výchovy v kontextu učitelského vzdělávání. Autorka zmiňuje klady a zápory obou pojetí a podporuje integrovaný model přípravy učitelů, který by měl podnítit efektivně pojatou multikulturní výchovu.

Redakce

Zamyšlení nad návrhem Profesního standardu kvality učitele

Josef Maňák

Výzva k veřejné diskusi ke Standardu kvality učitelské profese (<http://www.msmt.cz/standarducitele>), některé názory učitelů na standardizaci výchovně-vzdělávací práce i reakce na výzvu uveřejněné v novinách mě vyprovokovaly zapojit se též do této potřebné diskuse. Činím tak z pozice šedesátileté práce ve školských službách (v různých podmínkách a funkcích) se zkušeností na všech stupních škol.

Vítám tuto iniciativu významných teoretických pracovníků a tvořivých učitelů, protože místo permanentních hádek a vzájemného osočování, které jsou už typické pro naši politickou scénu, nastoluje aktuální problémy týkající se ve svých

důsledcích veškeré populace, totiž budoucnosti vzdělávání, které do značné míry mohou ovlivnit také učitelé. Jde o velmi závažné otázky a je na místě se k nim zodpovědně vyjádřit a zároveň upozornit na rizika s tímto počinem spojená.

Je zřejmé, že podnět vytvořit standard učitelské profese vychází mimo jiné též ze zdrojů Evropské unie (*usnesení Evropské rady ze dne 15. listopadu 2007, závěry Evropské rady ze dne 12. května 2009* aj.) a je součástí prospektivně zaměřené tendence na zkvalitnění vzdělání. Určitým úskalím ovšem je, že důležité problémy, které ve sjednocující se Evropě volají po řešení, a to i v oblasti školství, jsou v rukou početných ambiciózních úředníků, kteří již několikrát prokázali svou nekompetentní horlivost, čímž místo pomoci spíš navodili různé potíže a komplikace (např. tvarůžková aféra aj.).

Velkým problémem je měřitelnost kvality. Pro její posuzování by bylo nutno vypracovat vhodné škály učitelského chování a profesních aktivit, ale jejich uplatnění by v současných podmínkách bylo značně subjektivní. Každý, kdo učil na škole, dobře ví, jak obtížné je klasifikovat i měřitelné výkony žáků. Ani standardizované testy nejsou všelékem, ale mohly by přece jen přispět k objektivnějšímu hodnocení. Profesní standardy by však mohly u některých učitelů vést k sebeuspokojení, tj. k přesvědčení o své dokonalosti, kdy může ctižádostivý učitel získat úspěchy u žáků podbíživým chováním, nebo malými nároky na žáky, protože v současné praxi učitele často nikdo odborně nevede a neusměrňuje (chybí inspekce, ředitel je často víc ekonom nebo údržbář).

Pojetí standardu je převzato z technické oblasti, kde jde o jednotnou úpravu, normu. Ve vzdělávání lze standardizaci uplatnit jen u měřitelných výkonů, uplatňuje se u manažerských profesí (např. v požadavcích na vystupování a oblečení bankovních úředníků apod.), ovšem jako výchovně-vzdělávací vzor je standard málo vhodný, protože v edukaci jde především o rozvoj jedinečné osobnosti, nikoliv o výrobu stejných jedinců. Se standardem se také například nepočítá při vzdělávání lékařů, soudců a podobných profesí, poněvadž představa požadované kvality profesních výkonů je už zakódována v jejich přípravě, případně stvrzována přísahou.

Oblasti navrhovaného standardu (výuka jako proces vyučování a učení, širší kontext výuky, profesní rozvoj učitele) zcela nepokrývají rozsah a náplň učitelské profese, chybí oblast afektivní, etická, sociální aj. I když se počítá s dotvořováním standardu, už v této podobě má sloužit také záměrům státní vzdělávací politiky. Avšak vzdělávací politika státu by měla hlavně zajišťovat celkovou orientaci společnosti – pracování a materiální podmínky pro práci učitele, svěřovat jí ideové a profesní usměrňování učitele s sebou nese riziko zneužití, jak to pocítila (někdy až brutálně) starší generace v komunistické éře. O vysokou úroveň profesní stránky učitele by se mělo pečovat podporou jeho sebevzdělávání, nabídkou dostupné literatury a časopisů, pořádáním pracovních seminářů a v neposlední řadě zvyšováním jeho materiálního zabezpečení. Bohužel z minulé éry přetrvává podce-

ňování těchto faktorů. Dřívější ovlivňování povrchním ideologickým školením dnes někdy nahrazuje manažerský výcvik (např. při zavádění rámcových vzdělávacích programů).

Zdá se, že nejvíce dnes mnohým učitelům chybí profesní étos, zaujetí pro výchovně-vzdělávací práci, hlubší zájem o děti a mládež. Začíná to už (ne)výběrem skutečných zájemců ke studiu učitelství, podílí se na tom i výuka na fakultách, ale při jinak zaměřených studentech z nich tvořivé učitele nepřipraví žádná vysoká škola. Podstata problému je ve vnitřním postoji studenta, má-li chuť zvládat profesní nároky, vidí-li v učitelské profesi své uplatnění, vítá-li příležitosti k neustálému zdokonalování a vzdělávání. Zatím je situace jiná: mnozí studenti i učitelé málo čtou odbornou literaturu, neodebírají pedagogické časopisy, nepíší do nich. Na tuto stránku učitelské profese by se měl standard přednostně orientovat: ne stanovit minimální výkonnost, nýbrž podněcovat k odvaze přijímat výzvy budoucnosti. Mnozí učitelé tak skutečně činí, vysoko překračují standardní průměr, ale ne vždy se setkávají s pochopením a podporou.

Iniciativu navrhovatelů Standardu je nutno plně podpořit, ale bylo by žádoucí zaměření Standardu rozšířit o sféru duchovní, o podněty k neustálému sebevzdělávání po všech stránkách. To se sice obtížně měří, ale výsledky jsou vidět v chování a úspěších svěřených žáků. Místo pouhého zdokonalování manažerských dovedností bylo by záhodno orientovat učitelovo úsilí do budoucna, kam vlastně i veškerá edukace směřuje. O závažnosti těchto perspektiv není možno pochybovat, stačí si uvědomit, jako pomoc od edukace společnost očekává: do popředí vystupuje nová problematika – globalizace, exploze informací, vyčerpání zdrojů, kontrast bohatství a bídy, růst individualismu a hedonismu atd. Naplňování tohoto edukačního poslání může (musí) být také součástí Profesního standardu kvality učitele.

Literatura

Usnesení Evropské rady ze dne 15. listopadu 2007 o vzdělávání a odborné přípravě jakožto hlavní hnací síle Lisabonské strategie [on-line]. [cit. 4. 9. 2009]. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:300:0001:0002:CS:PDF>

Závěry Evropské rady ze dne 12. května 2009 o strategickém rámci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy („ET 2020“) [on-line]. [cit. 4. 9. 2009]. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:CS:PDF>

MAŇÁK, J. Zamyšlení nad návrhem Profesního standardu kvality učitele. *Pedagogická orientace* 2009, roč. 19, č. 3, s. 118–120. ISSN 1211-4669.

Autor: prof. PhDr. Josef Maňák, CSc., Centrum pedagogického výzkumu PdF MU, Poříčí 7, 603 00 Brno, e-mail: josef.manak@hotmail.com